

programs, recommendations, a more detailed examination of levels and age characteristics of children with visual impairment.

It was concluded that visually impaired children have different levels of readiness for school. The results of the experimental and control groups were got: the majority of visually impaired children (44%) received a high level of readiness for school. This level is typical for 62% of children without visual pathology. Most visually impaired children (62.5%) and children who do not have the visual pathology (75%) have a mental norm when assessing verbal intelligence. This confirms the hypothesis put forward by us that the higher the level of verbal intelligence, the higher the level of preparation for school education. The results of the study showed that the psychophysiological structure of intelligence of visually impaired children is characterized by a low level of verbal intelligence and insufficient level of development of visual-spatial perception and voluntary organization and regulation of activity.

Key words: verbal intelligence, visually impaired children, readiness for school.

Отримано: 12.12.2013 р.

УДК 159.922.6+115.4

С.І. Бабатіна

Характеристика структури та змісту розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості в студентському віці

С.І.Бабатіна. Характеристика структури та змісту розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості в студентському віці. У статті запропоновано характеристику та зміст розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості в студентському віці. Визначено основні етапи роботи зі студентами, а саме особистісний та діяльнісний етапи. Окреслено завдання кожної стадії розробленої програми та охарактеризовано уміння та навички, передбачені як етап перетворюючих дій на кожній стадії розвивально-корекційної програми. Доведено, що системний підхід до розвитку конструктивної форми

темпоральності передбачає використання технік роботи із минулим, теперішнім та майбутнім особистості студента, а також формування часової компетентності, в свою чергу, передбачає оволодіння знаннями про категорії діяльності та часу, а також оволодіння прийомами та методами ефективної самоорганізації та управління часом життя.

Ключові слова: темпоральні характеристики особистості, студентський вік, розвивально-корекційна програма, конструктивна форма темпоральності.

С.И.Бабатина. Характеристика структуры и содержание развивающие-коррекционной программы, направленной на развитие темпоральных характеристик личности в студенческом возрасте. В статье предложена характеристика и содержание развивающе-коррекционной программы, направленной на развитие темпоральных характеристик личности в студенческом возрасте. Определены основные этапы работы со студентами, а именно личностный и деятельностный этапы. Обозначены задачи каждой стадии разработанной программы и охарактеризованы умения и навыки, которые предусмотрены как этап преобразующих действий на каждой стадии определённых этапов развивающе-коррекционной программы. Доказано, что системный подход к развитию конструктивной формы темпоральности предполагает использование техник работы с прошлым, настоящим и будущим личности студента, а также формирование временной компетентности.

Ключевые слова: темпоральные характеристики личности, студенческий возраст, развивающе-коррекционная программа, конструктивная форма темпоральности.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне суспільство є досить динамічним у своєму розвитку. Постійні зміни, що відбуваються в ньому, висувають до особистості підвищені соціальні вимоги, що спрямовані безпосередньо на подолання повсякденних труднощів, котрі огортають усі сфери життя та діяльність людини, не оминаючи і систему освіти. Вченими різних наук робляться спроби цілісного осмислення особистісних характеристик, що покликані відповідати за успішну самореалізацію особистості, адаптацію молоді людини у професійному середовищі та вміння долати життєві труднощі. Саме у період юнацтва уявлення про час переходять на найбільш високий рівень і наближаються до абстрактного відображення часу, при чому особистий досвід, побудований на власному переживанні і безперервності сприймання часу, виступає головним фактором у становленні даних уявлень і понять. У юнацькому віці уперше в самосвідомість особистості усвідомлено входить чинник часу. Проте, незважаючи на те, що хід часу в усьому світі підкоряється одним законам, для кожної окремої людини його переживання є

індивідуальним. Темпоральні характеристики особистості (англ. *temporal descriptions of personality*) – загальний конструкт визначення часової концепції особистості, психологічний зміст якої розкривається у поняттях самоорганізації, самоконтролю, саморефлексії, розвитку почуття та орієнтації у часі, які є компонентами спрямованості особистості у темпоральному аспекті, зокрема: часова перспектива, орієнтація особистості у часі, часовий кругозір, переживання часу, почуття часу, відношення до часу, сприйняття часу тощо.

Розробка структури та змісту розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості, буде доцільною саме для юнацького віку, зокрема студентського періоду життя, як найбільш сенситивного для побудови життєвої стратегії та визначення планів і цілей на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження вчених К. Абульханової-Славської, Т. Березіної, А. Болотової, З. Кіреєвої, В. Ковальова, Ю. Клименко, В. Плохих, Н. Потаєнко, Р. Свиначенка, П. Удачиної тощо дозволяють стверджувати про актуальність дослідження особистості юнацького віку у темпоральному вимірі. Вчених різних галузей дослідження цікавить не лише особистість в цілому, а її організація життя у тривимірному просторі минулого, теперішнього і майбутнього. Крім того, темпоральні характеристики особистості мають свою вікову динаміку. Тому на нашу думку, більш доцільно розглядати їх формування в юнацькому віці, зокрема студентському періоді життя.

Л. Кублицкене [4], вивчаючи співвідношення суб'єктивного і об'єктивного часу, дійшла висновку, що особистісна організація часу цілісно може бути вивчена в єдності трьох основних її структурних компонентів – переживання, усвідомлення і часова організація діяльності. Вчена виділяє часовий компонент як основний в організації діяльності.

І. Бех стверджує, що сучасний навчально-виховний процес здебільшого орієнтований на розумовий розвиток підростаючої особистості, виховання ж волі у ньому недооцінюється і, як наслідок, робить людину нерішучою, нездатною цілеспрямовано приймати рішення і реалізовувати їх, обмежує можливості особистості до свідомої саморегуляції [1]. Студент, наголошує вчений, упродовж навчання у виші повинен оволодіти навичками організації часу життя і уміннями самостійно організовувати свою працю.

Досліджуючи часовий аспект розвитку самосвідомості, А. Болотова зазначає, що сфера самосвідомості безперервно роз-

ширюється в часі завдяки осмисленню минулого і плануванню майбутнього. Самосвідомість в часовому плані – це складне утворення, яке не фіксує особистість в статичному стані, а відображає процес розвитку, індивідуалізовано розгорнутий у часі. Розвиток самосвідомості відбувається в процесі саморегуляції і самовдосконалення особистості через зміну себе і свого життя у часі [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури та практики, дозволяє простежити, що питанню діагностики темпоральних складових особистості приділяється більше уваги вченими – педагогами, психологами, економістами та ін., ніж заходам корекції та розвитку складових часової концепції індивіда. Розробка та впровадження розвивально-корекційної програми сприятиме розвитку часової компетентності, набуттю навичок самоорганізації, саморегуляції та самоконтролю, здатностей до ефективної організації часу життя студента у континуумі «минуле-теперішнє-майбутнє» тощо.

Формулювання цілей статті. Розкрити структуру та зміст розробленої розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток темпоральних характеристик особистості в студентському віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Темпоральність особистості має зв'язок із особистісно-регулятивними якостями особистості, зокрема життєстійкістю та саморегуляцією. Л. Дика [3] у своїх дослідженнях зазначає, що процеси саморегуляції перш за все покликані на забезпечення психічними засобами саме тієї діяльності, яка є актуальною в даний час і спрямована на отримання жаданого результату для досягнення поставленої цілі.

У контексті дослідження ми розглядаємо конструктивну форму темпоральності, яка визначається особливостями орієнтації у часі та його переживання як плавного, безперервного, різноманітного, організованого, цілісного. Зазначені складові конструктивної форми темпоральності є характеристиками континуальності часу. Час особистістю сприймається континуально за умови усвідомлення віддалених в минуле і майбутнє актуальних міжподієвих зв'язків і є показником розвитку дорослої людини.

Метою розвивально-корекційної програми є формування конструктивної форми темпоральності особистості студента.

Розвивально-корекційна програма (надалі РКП) передбачає роботу зі студентами (особистісний та діяльнісний етапи). Зупинимось коротко на характеристиці кожного з етапів РКП.

Особистісний етап. Метою даного етапу РКП є формування конструктивних рис темпоральності особистості студента. Під конструктивними рисами темпоральності ми маємо на увазі ефективну організацію часу життя студента у континуумі «минуле-теперішнє-майбутнє».

Реалізація даного блоку передбачає три стадії: «минуле», «теперішнє» і «майбутнє». Робота на особистісному етапі проходить за різноманітними тематиками та завданнями, які опрацьовуються в системі засобів групової та індивідуальної роботи, а саме: у колективних дискусіях та обговореннях, евристичних бесідах, аналізі метафор, проблемних ситуаціях, виконанні вправ та самостійних завдань у щоденнику само-спостережень.

Стадія «Минуле». Метою даної стадії є формування вміння використовувати позитивні ресурси минулого, що передбачає *наступні завдання:*

- 1) усвідомлення минулого як ресурсу для подальших досягнень;
- 2) позбавлення негативного досвіду минулого;
- 3) трансформація бачення та ставлення до минулого, ознайомлення з техніками використання позитивних ресурсів минулого;
- 4) формування вміння використовувати минулий досвід як ресурс життя;
- 5) формування оптимістичного атрибутивного стилю.

На заняттях даної стадії виконується ряд вправ, розігруються та аналізуються ряд ситуацій. Наприклад:

- серія вправ, спрямованих на усвідомлення минулого як ресурсу для подальших досягнень;
- серія вправ, спрямованих на позбавлення негативного досвіду минулого;
- серія вправ, спрямованих на трансформацію бачення та ставлення до минулого;
- серія занять, які присвячені ознайомленню з техніками використання позитивних ресурсів минулого та формування вміння використовувати минулий досвід як ресурс життя (життєві ситуації задаються в малюнках, в текстах, рольових іграх та оцінюються, характеризуються чи відтворюються і колективно обговорюються в групі);
- серія вправ, спрямованих на формування оптимістичного атрибутивного стилю.

Стадія «Теперішнє».

Метою даної стадії є формування умінь та навичок жити теперішнім, що передбачає вміння переживати емоційні стани «тут і зараз» та використовувати досвід минулого у сьогоденні. Заняття на даній стадії спрямовані на вирішення трьох основних завдань:

1) формування вміння переживати події життя «тут і зараз», що передбачає вміння виражати свої почуття та ефективно діяти у конкретний момент часу;

2) розвиток здатності до саморегуляції та рефлексії, що обумовлюють здатність особистості до самоорганізації психічної активності та переосмислення причинно-наслідкових особливостей результатів активності особистості;

3) корекцію психологічних особливостей, які виступають негативними умовами самоорганізації особистості, а саме прокрастинації та ургентної залежності.

На заняттях другої стадії планується виконання ряду та аналізу ситуацій:

- серія вправ, спрямованих на усвідомлення себе «тут і зараз»;
- серія вправ, в яких формується вміння актуалізації завдань життя;
- серія вправ, спрямованих на формування усвідомлення актуальних психічних станів через корекцію алекситимії;
- серія вправ, які спрямовані на формування успішного виходу із ситуацій, які вимагають негайного вирішення;
- серія вправ, спрямованих на розвиток ефективного мислення в екстремальних ситуаціях;
- серія вправ, спрямованих на формування здатності до споглядання;
- серія вправ, спрямованих на формування рефлексивності особистості студента.

Стадія «Майбутнє».

Метою цієї стадії є формування умінь та навичок ефективного цілепокладання та уявлення про перспективу майбутнього. Завданнями даної стадії передбачається:

- 1) формування вмінь ефективного цілепокладання;
- 2) формування позитивної картини майбутнього;
- 3) формування вмінь прогнозування майбутніх подій та антиципації;
- 4) формування стратегій та перспективи життя.

Цілепокладання розуміється нами як практичне осмислення своєї діяльності особистістю з точки зору формування (постановки) цілей та їх реалізації (досягнення) найбільш економічними

(рентабельними) засобами, ефективна реалізація ідеї, мети життя. Цілі особистості спрямовані на майбутнє, тому формування навичок ефективного цілепокладання є першим напрямом даної стадії. Другим напрямом стадії є формування позитивної картини майбутнього.

На заняттях цієї стадії планується виконання ряду вправ та аналізу ряду ситуацій. Наприклад:

- серія вправ, спрямованих на формування вмінь ефективного цілепокладання;
- серія вправ, спрямованих на формування позитивної картини майбутнього;
- серія вправ, спрямованих на формування вмінь прогнозування майбутніх подій та антиципації;
- серія вправ, спрямованих на формування стратегій та перспективи життя.

Отже, *метою особистісного етапу* є формування конструктивних рис темпоральності особистості студента засобами групової та індивідуальної роботи, які включали, зокрема: теоретичні кейси, евристичні бесіди, проблемні ситуації тощо. *Отже, під час реалізації особистісного етапу РКП у студентів будуть сформовані вміння: сприймати минуле як позитивний ресурс, активно діяти у теперішньому, ефективно планувати та прогнозувати майбутнє.*

Передумовою розробки змісту діяльнісного етапу став теоретичний аналіз особливостей темпоральності особистості у студентському віці, проведення якого дало змогу дійти висновку, що функціонування таких якостей можливе за умов оволодіння студентами знаннями (часовою компетентністю) та вміннями (прийомами, техніками, методами організації часу життя та управління часом). Функціонування конструктивної форми темпоральності студентів передбачає знання психологічних особливостей таких гуманітарних категорій, як час, часова перспектива, організація часу, діяльність, активність, режим діяльності тощо. Окрім формування обізнаності студентів у зазначених питаннях, важливим напрямом діяльнісного етапу розвивально-корекційної програми виступає оволодіння практичними вміннями та навичками організовувати власну діяльність, забезпечуючи ефективне управління часом життя. Говорити про конструктивну темпоральність особистості та оволодіння вміннями організовувати свій час можна лише в тому випадку, коли ці практичні вміння ґрунтуються на розвинутій часовій компетентності особистості студента.

Отже, діяльнісний етап розвивально-корекційної програми передбачає реалізацію двох стадій – змістовної, спрямованої на формування часової компетентності, та динамічної, спрямованої на оволодіння і застосування на власній практиці навичок та вмінь управління часом.

Змістовна стадія.

Оскільки, процес управління часом особистості може здійснюватись не лише завдяки сформованим відповідним умінням та навичкам, а навпаки – системі умінь, які забезпечують управління часом та самоорганізацію, базуються на відповідних знаннях особливостей процесів діяльності, що мають бути керованими. Тому, фактично змістовна стадія є підготовчою для реалізації серії розвивальних та регулятивних вправ, орієнтованих на практичну діяльність. Зазначені міркування лягли в основу визначення змісту мети змістовної стадії: формування часової компетентності студентів. Створення системи орієнтирів пов'язане із знаннями про діяльність та час як психологічну категорію, знаннями про індивідуальні особливості функціонування темпоральності в учасників експерименту. Змістовна стадія діяльнісного блоку розвивально-корекційної програми містить заняття, що включають:

- серію лекцій та евристичних бесід, спрямованих на розвиток поінформованості з питань категорій діяльності та часу;
- серію евристичних бесід, спрямованих на оволодіння знаннями про деструктивні форми темпоральності особистості;
- серію лекцій, спрямованих на формування обізнаності у принципах, методах та законах тайм-менеджменту.
- серію лекцій та вправ, спрямованих на розвиток обізнаності в психологічних питаннях організаторських здібностей та саморегуляції діяльності.

Метою першого заняття є формування поінформованості з питань категорій діяльності. Під час лекції студенти мають змогу дізнатись про категорію діяльності, види діяльності, режими діяльності та умови її ефективності.

Метою другого заняття є формування поінформованості з питань категорій часу, а саме про категорію часу та її характеристики, дискретність, плинність часу, уявлення про час в психології, історії та культурі.

Метою наступних занять є формування знань про деструктивні форми темпоральності, зокрема прокрастинації та ургентної залежності. Означені заняття присвячені оволодінню

законами (Парето, Лаборіта, Паркінсона, Тейлора), методами (божевільної мрії, обмеженого хаосу, структурування уваги, швейцарського сиру, А, В, С планування) тайм-менеджменту.

Динамічна стадія РКП спрямована на реалізацію наступних напрямків роботи, які представлені вправами та завданнями:

1. Діагностика та розвиток конструктивного ставлення до часу життя:

- серія діагностичних методик, спрямованих на визначення ставлення до часу: уявлення про час як цінність, сенситивність до подій теперішнього, вміння робити все своєчасно, раціональне використання часу життя;
- серія діагностичних методик, спрямованих на визначення міри необхідності особистості у навичках самоорганізації та тайм-менеджменту;
- серія діагностичних методик, спрямованих на визначення часових зон та природних біоритмів студентів;
- серія вправ, спрямованих на формування позитивного ставлення до часу життя;
- серія вправ, спрямованих на формування позитивного ставлення та готовності до самоорганізації.

2. Розвиток здатностей до самоорганізації:

- серія евристичних бесід, які сприяють усвідомленню дій, що лежать в основі самоорганізації;
- серія завдань, які сприяють формуванню потреби у плануванні;
- серія вправ на складання різних видів планів з подальшим колективним обговоренням їх якості та впливовості;
- серія вправ на формування уміння чітко визначати систему дій в актуальній діяльності;
- серія завдань на формування уявлення про систему зовнішніх та внутрішніх умов успішної навчальної та професійної діяльності.

3. Формування психологічної озброєності навичками та вміннями планувати час:

- серія діагностичних методик та вправ, спрямованих на визначення пріоритетів життя та діяльності студентів;
- серія вправ, спрямованих на розвиток навичок та вмінь планування та організації часу;
- серія вправ, спрямованих на розвиток конструктивних звичок з планування та організації часу;
- серія вправ, спрямованих на формування вмінь організації часу за допомогою органайзера та щоденника.

4. Діагностика та розвиток здатності до організації навчальної та професійної діяльності:

- серія діагностичних методик та вправ, спрямованих на визначення та встановлення відповідності організації робочого місця до ергономічних та психологічних вимог;
- серія бесід та вправ, спрямованих на формування навичок ефективного використання часу у транспорті та бібліотеці;
- серія вправ, спрямованих на формування навичок роботи із навчальною літературою, документами та інтернет-ресурсами, ефективного читання та написання конспектів.

5. Розвиток здатностей до саморегуляції у діяльності передбачають:

- серію вправ, спрямованих на розвиток асертивної поведінки під час ділового спілкування;
- серію вправ, спрямованих на розвиток здатностей емоційної саморегуляції у ситуаціях браку часу;
- вправи на розвиток здатності делегування спільних справ через вміння спонукати до дії за допомогою мовленнєвого впливу (здійснюється через колективне обговорення, аналіз реальних ситуацій та розігрування ситуацій, де застосовуються різні форми звертання, які спонукають до дій, такі, як: прохання, переконання, навіювання, категоричний наказ, звичайний наказ, наказ-прохання, послуга тощо).

6. Корекція умов непродуктивної організації часу:

- серія вправ, спрямованих на корекцію схильності до прокрастинації;
- серія діагностичних методик та вправ, спрямованих на корекцію ургентної залежності особистості студента.

Метою наступних занять є діагностика та корекція схильності до прокрастинації.

Наведемо приклад вправи, спрямованої на корекцію прокрастинації. Студентам запропоновано визначити ті справи, виконання яких вони постійно відкладають і розподілити їх на сфери життя: навчання (підготовка до іспитів та заліків, здача залікових модулів, написання рефератів та науково-дослідних робіт), побутова (прибирання, наведення порядку на робочому столі, виконання дрібних обов'язків), особиста (пошук подарунків для рідних і друзів, привітання з визначними датами), професійна тощо. Далі студенти мають визначити та записати причини, які заважають своєчасно виконувати життєві завдання

та наслідки їх прокрастинації. У результаті виконання вправи може бути визначено, що серед наслідків переважають негативно забарвлені події та емоційні реакції як з боку оточення, так і самих студентів.

Після цієї вправи студентам доречно прослухати доповідь «Своечасне виконання справ життя за допомогою red-line і dead-line», метою якої є формування поінформованості у методах корекції прокрастинації шляхом визначення граничних строків виконання завдань. Після доповіді студенти матимуть можливість визначити строки виконання своїх основних життєвих планів, цілей, перспектив.

Метою наступних занять є діагностика та корекція ургентної залежності студентів. Для студентів з ургентною залежністю доречно запропонувати техніку жорсткого планування часу, за допомогою якого враховується час, відведений на зустрічі з друзями, відвідування кіно, театрів, подорожі та прогулянки, читання художньої літератури тощо. Окрім цього, студенти мали зафіксувати усі витрати часу, у тому числі і часові витрати на «поглиначі» (телефонні розмови, неефективне використання часу у транспорті та вдома тощо). Така робота із студентами з високими показниками ургентної залежності проводиться в індивідуальній формі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, заняття, передбачені в особистісному та діяльнісному етапах РКП, дозволять студентам, які братимуть участь у впровадженні розвивально-корекційної програми, оволодіти засобами формування конструктивної форми темпоральності, сприятимуть розвитку часової компетентності, набуттю навичок самоорганізації, саморегуляції та самоконтролю, здатностей до ефективної організації часу життя студента у континуумі «минуле-теперішнє-майбутнє». Усі зазначені темпоральні конструкти відповідають завданням, структурі та змісту розробленої розвивально-корекційної програми. Системний підхід до розвитку конструктивної форми темпоральності передбачає використання технік роботи із минулим, теперішнім та майбутнім особистості студента, а також формування часової компетентності, що передбачає оволодіння знаннями про категорії діяльності та часу, а також оволодіння прийомами та методами ефективної самоорганізації та управління часом життя.

Після реалізації та впровадження РКП ми ставимо завдання емпірично перевірити її ефективність та результативність.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Від волі до особистості : моногр. / І. Д. Бех. – К. : Україна-Віта, 1995. – 202 с.
2. Болотова А. К. Развитие самосознания личности: временной аспект / А. К. Болотова // Вопросы психологии. – 2006. – №2. – С. 116-126.
3. Дикая Л. Г. Психическая саморегуляция функционального состояния человека (системно-деятельностный подход). – М. : Изд-во ИП РАН, 2003. – 318 с.
4. Кублицкене Л. Ю. Личностные особенности организации времени : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология» / Л.Ю. Кублицкене. – Москва, 1989. – 17 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Beh I. D. Vid voli do osobystosti : monogr. / I. D. Beh. – K. : Ukrai'na-Vita, 1995. – 202 s.
2. Bolotova A. K. Razvitie samosoznaniya lichnosti: vremennoy aspekt / K. Bolotova // Voprosy psihologii. – 2006. – #2. – S. 116-126.
3. Dikaya L. G. Psihicheskaya samoregulyatsiya funktsionalnogo sostoyaniya cheloveka (sistemno-deyatelnostnyi podhod). – M. : Izd-vo IP RAN, 2003. – 318 s.
4. Kublitskene L. Yu. Lichnostnyie osobennosti organizatsii vremeni : avtoref. diss. na soiskanie nauch. stepeni kand. psihol. nauk : spets. 19.00.01 «Obschaya psihologiya» / L. Yu. Kublitskene. – Moskva, 1989. – 17 s.

S.I. Babatina. The characteristic of the structure and content of developmental and corrective program aimed at developing the personality temporal characteristics in student age. The article presents the characteristic and content of developmental and corrective program aimed at developing the personality temporal characteristics in student age. The main stages of work with the students are determined and the personality stage is among them. The purpose of this DCP stage was creating constructive features of student temporality. We interpret constructive features of temporality as an effective organization of the student's lifetime in the continuum «past – present – future». The implementation of this unit was carried out in three stages: «past», «present» and «future». The work at the personality stage was done on various topics and tasks treated in the system of group and individual work, namely, in collective discussions and debates, heuristic conversations, metaphors analysis, problematic situations, doing exercises and independent tasks in an introspection dairy.

The theoretical analysis of the personality temporal characteristics in student age was carried out as a prerequisite for developing the content of the activity phase. Its implementation made it possible to conclude that the operation of such qualities is possible under conditions of mastering knowledge (temporal competence) and skills (methods, techniques, methods of organization and management of a lifetime and time).

Functioning constructive form of students' temporality provides knowledge of psychological characteristics of such humanitarian categories as time, time perspective, time organization, activity, activity mode. Besides creating awareness of students in these matters, mastering practical skills and ability to organize their own activities, ensuring an effective lifetime management is an important area of activity stage of the developmental and corrective program.

The tasks of each stage of the program developed are outlined in the research. Skills and abilities provided as a stage of transforming actions at each stage of developmental and corrective program are described.

Key words: personality's temporal characteristics, student age, developmental and corrective program, temporality constructive form.

Отримано: 3.12.2013 р.

УДК 159.923.3

О.В. Бацилева, І.В. Пузь

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВАГІТНОСТІ ЖІНОК ПІЗЬОГО РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ

О.В. Бацилева, І.В.Пузь. Психологічні аспекти вагітності жінок пізнього репродуктивного віку. У статті проаналізовано психологічні особливості перебігу вагітності у жінок пізнього репродуктивного віку. Висвітлено позитивні та негативні сторони свідомого відкладення жінкою материнства на пізній репродуктивний вік. Зазначено, що не зважаючи на наявність певних переваг пізнього материнства, свідоме відкладення жінкою материнства на більш зрілий вік сприяє виникненню низки особливих медичних проблем та психосоціальних труднощів. На підставі аналізу наукової літератури та результатів експериментального дослідження визначено індивідуально-психологічні особливості вагітних жінок пізнього репродуктивного віку та особливості сприйняття ними вагітності й майбутнього материнства.

Ключові слова: вагітність, пізній репродуктивний вік, материнство, материнська поведінка, психологічні аспекти вагітності, психоло-